

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV ESTETIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

EVOLUCIONISTICKÉ KONCEPCE ESTETICKÉHO SOUZENÍ

Vedoucí práce: Mgr. Denis Ciporanov, Ph.D.

Autorka práce: Michaela Martínková

Studijní obor: Estetika

Ročník: 3.

2012

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolským kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 23. července 2012

.....
Michaela Martínková

Děkuji panu Mgr. Denisu Ciporanovi Ph.D., za připomínky a rady při vedení mé práce a také za inspirativní podněty během celého studia.

ANOTACE

Studentka se ve své bakalářské bude zabývat evolucionistickým pojetím původu estetické soudnosti. Základní teze budou vycházet z díla Charlese Darwina, který zajímavě zpracovává téma smyslu pro krásu. Krásu podle něj totiž vnímají i zvířata, nejen lidé.

Součástí práce bude kapitola věnovaná českému pojetí Darwinovy teorie. Zejména pak Otakaru Hostinskému, který na Darwinovo vysvětlení estetiky reagoval velmi kriticky.

V neposlední řadě se studentka pokusí o nástin soudobé estetické teorie Denise Duttona, která z Darwinismu vychází.

ANNOTATION

Student in this thesis will deal with naturalistic conception of the origin of aesthetic judgment. The basic thesis will come of Charles Darwin's works. He claims that sense of beauty is something that is similar for animals and humans.

One of another part of this thesis is focused on Czech concepts of Darwin's aesthetics especially on Otakar Hostinsky. His reaction about Darwin's aesthetics theory was really critically.

At the end of this thesis student tries to outline the contemporary naturalistic aesthetics theory of Denis Dutton.

OBSAH

1. ÚVOD.....	7
2. DOBOVÝ KONTEXT	9
3. CHARLES DARWIN	12
3.1 Estetika v kontextu evoluční teorie	13
3.2 Přírodní výběr	14
3.3 Pohlavní výběr	14
4. ČLOVĚK A ZVÍŘE	16
5. SMYSL PRO KRÁSU	18
6. CO JE KRÁSNÉ	21
6.1 Prospěšnost	23
6.2 Mimikry a náhoda	25
7. DARWIN V KONTEXTU ČESKÉ ESTETIKY	27
7.1 Josef Durdík	28
7.2 Otakar Hostinský	29
8. SOUČASNÉ TENDENCE	31
8.1 Denis Dutton	33
9. ZÁVĚR.....	36
10. OBRAZOVÁ PŘÍLOHA	38
11. SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ	39

1. ÚVOD

Otázky týkající se podstaty, či původu estetické soudnosti, a rozmanité pokusy o nastolení esence a definice krásy, libosti, atd., vedly od pradávna mnoho filosofů k rozličným úvahám, kterými se snažili takovéto otázky reflektovat. V této práci se nebudeme zabývat ryze filosofickými úvahami, ale pokusíme se o nástin teorie, která, ačkoliv není ve svém původu primárně zamýšlená pro oblast estetiky¹, s estetikou poměrně úzce souvisí. Cílem této práce bude seznámit čtenáře s estetikou Charlese Darwina, která je sama o sobě velmi inspirativní.

Práce si rozhodně neklade za cíl provést přesný výtah z velice komplexního a náročného Darwinova učení. Veškeré líčení evoluční biologie bude učiněno se zřetelem k estetické vrstvě Darwinovy teorie. Práce je tedy cílena pro čtenáře, který si chce udělat základní přehled o estetických motivech v díle Charlese Darwina. Nikoliv pro čtenáře biologa.

Než přistoupíme k nástinu Darwinových estetických myšlenek, upozorníme v začátku práce na fakt, že estetika nebyla Darwinovi zcela cizí. Bohužel, ne vždy aplikoval estetické motivy správně, ovšem jeho teze nebyly zcela bez kontextu. Darwin se netajil tím, že navštěvoval jak přednášky z filosofie, tak z estetiky.

V následující kapitole věnované osobě Charlese Darwina se čtenář seznámí s krátkou charakteristikou autora očima Josefa Durdíka. Tento postup jsem zvolila proto, že Durdík dle mého názoru velmi brilantně vystihnul Darwinovu významnost pro oblast filosofie a troufám si tedy tvrdit, že Durdíkova slova do této práce patří.

Dále v krátkosti rozebereme Darwinem určené evoluční metody, čili výběr přírodní a pohlavní, a vysvětlíme, jaký je mezi nimi rozdíl. V této fázi už se pomalu dostáváme k jádru evoluční estetiky. Nicméně ještě před tím bude předcházet kapitola, ve které se budeme věnovat Darwinově pojetí člověka a zvířete. Zde se totiž ukáže, že Darwin neaplikuje estetiku pouze na sféru lidskou, usuzuje totiž, že i někteří jiní živočichové jsou obdařeni smyslem pro krásu.

Smysl pro krásu je téma, které bude následovat. Rozebereme Darwinovo pojetí vkusu a smyslu pro krásu, mezi kterými příliš nerozlišuje. Zde se dočteme poněkud

---

¹ Darwinistická teorie krásy nemířila primárně do estetických kruhů, ovšem neodarwinistické estetické tendence se začínají prosazovat i v oblasti ryze estetické.

překvapivé závěry, týkající se lidských a zvířecích úsudků. V dnešní době, ostatně i tehdy, působila řada Darwinových úvah provokativně.

Jak Darwin definuje krásu, se dozvíme v kapitole 6. Vystihnout jeho definice krásy, či příčinu jejího původu, není příliš snadné, jelikož Darwin často polemizuje sám se sebou. To je ale typicky darwinovský přístup. Darwin totiž nic ze své teorie nepovažoval za definitivní.

Dále se podíváme na Darwina očima české estetiky. Letmo se zmíníme o Josefu Durdíkovi, který se velmi zasloužil o popularizaci Darwina v Čechách, bohužel se Darwinovi věnoval výhradně po etické stránce. Ovšem u Otakara Hostinského se podíváme poněkud pozorněji na úvahu, ve které s darwinistickou estetikou notně polemizuje.

Po exkurzu do české estetiky se zaměříme na současné tendence, které se věnují dílu Charlese Darwina, z hlediska kulturní oblasti, ale hlavně, které reflektují Darwinovu estetiku. Podíváme se např. na myšlenky Denise Duttona, který, zdá se mi, je ve svém pojetí daleko „darwinističtější“, než samotný Darwin.

2. DOBOVÝ KONTEXT

Estetika předcházející vzniku Darwinovy teorie, tedy estetika 18. st. se nesla v duchu empirie a analýzy, a je vysvětlována psychologicky či biologicky (fiziologicky).²

Již v tomto období existovaly diskuze na téma zvířat a jejich schopností vnímat krásu. Podle Addisona toho zvířata schopna jsou, podle Burke nikoliv. Termín smysl pro krásu, který je ústřední pro Darwinovu teorii pohlavního výběru, předznamenal Hutcheson. Ten totiž rozdělil smysly na vnější (zrak, sluch,...) a dva vnitřní, z nichž jeden je etický (smysl pro dobro) a druhý estetický (smysl pro krásu). Vnější smysly jsou podle Hutchesona vrozené ve své podstatě, naproti tomu vnitřní smysly jsou vrozené jen z části, a pro jejich rozvoj je třeba výchovy.³ Na tomto tvrzení dokazuje Stibral fakt, že se Darwin těmito myšlenkami inspiroval, ačkoliv dodává, že nikde v Darwinových spisech nenašel přímou zmínku, či odkaz na Hutchesona.

Velice důležitou osobností estetiky 18. století je Edmund Burke, který v roce 1756 přišel s knihou *O vkusu, vznešeném a krásném*. Burke vymezuje dvě estetické kategorie, a to krásno a vznešeno, které vyvozuje ze dvou základních pudů, ovládajících život člověka (pud sebezáchovy a pud rozmnožovací). Z pudu sebezáchovy pramení pojem vznešeno, z pudu rozmnožovacího pak pojem krásy.⁴ Vidíme zde tedy jasné propojení světa estetiky se světem biologie. Jak jsme psali výše, Burke odmítá myšlenku, že by vkusem či smyslem pro krásu byla obdařena zvířata, vznik vkusu ovšem odvozuje ze stejných příčin jako Darwin.⁵ „Rozmnožování lidstva je důležitým cílem, a je tedy žádoucí, aby k němu lidi hnál silný pud.“⁶ Je tedy zřejmé, že diskuze o na toto téma existovala již dávno před Darwinem, píše Stibral.

---

² STIBRAL, Karel. Darwin a estetika: aneb Co se v mládí naučíš.... *Vesmír* [online]. 2005, č. 4 [cit. 2012-07-17]. Dostupné z: <http://www.vesmir.cz/clanek/darwin-a-estetika#pozn4>

³ STIBRAL, Karel. Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina. Červený Kostelec: Mervart, 2006. ISBN 80-868-1817-9. s. 89.

⁴ STIBRAL, Karel. Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina. Červený Kostelec: Mervart, 2006. ISBN 80-868-1817-9. s. 89.

⁵ Tamtéž. s. 89-90.

⁶ BURKE, Edmund. *O vkuse, vznešenom a krásnom*. Tatran: Bratislava 1981, s.85. Srovnej: STIBRAL, Karel. Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina. Červený Kostelec: Mervart, 2006. ISBN 80-868-1817-9. s. 90.

Důležité je upozornit na pojem *fitness*⁷. Fitness je pojem, který byl Darwinovi doporučen filosofem Herbertem Spencerem. Ve Vzniku druhů je *fitness* používán ve spojení *surviving of fittest*, čili přežití nejzdatnějšího.⁸ Toto slovo je Darwinem užíváno opravdu čteně. Ačkoliv je v současnosti *fitness* překládáno jako zdatnost, mezi jeho konotace můžeme zařadit i vhodnost, schopnost, vhodné uspořádání, řád. V estetice 18. st. se pojem *fitness* užíval pro vyjádření estetické kvality sloučené s užitečností.⁹

Krásu a užitečnost ovšem již v 18. st. přestal sjednocovat Edmund Burke, který posunul význam slova *fitness* k *utility*, čili k pouhé užitečnosti a účelnosti. Podle Burka nemůže být žádná účelnost příčinou krásy.¹⁰ Na tuto teorii pak navazuje Kant.

Fitness se tedy vymaňuje z řad estetických a stává se pojmem konotujícím pouze vhodnost a účelnost. Stibral dodává, že v novověké estetice jsou, na rozdíl od antiky, takové termíny z oblasti estetiky vyloučeny.¹¹

Darwin nebyl zarytým znalcem filosofie ani estetiky, mnohokrát byl nařknut, že terminologie, kterou užívá je značně nepřesná. Morley označil jeho frazeologii týkající se krásy za vědecky nepřesnou a filosoficky velmi chybnou. Darwin na tyto výtky zareagoval takto¹²: „... *to je úplně možné, neboť věk lidského života již bezmála minul od doby, kdy jsem poslouchal přednášky z filosofie estetiky, a tehdy jsem nemyslel, že by se mi mé závěry k čemukoliv v budoucnu hodily.*“¹³

Z těchto informací lze tedy soudit, že Darwin nebyl v oblasti filosofie či estetiky zcela neznalý. Jím použitá terminologie sice není vždy zcela vydařená a trefná, ovšem nelze mu nepřiznat, že se v základních tématech dovedl orientovat a je zřejmé, že elementární povědomí o estetické problematice mu nechybělo. Pakliže byl upozorněn

---

⁷ Pojem *fitness* má svůj původ v 17. st. Pochází z Holandska a původně znamenal to, co odpovídá potřebám a pohledům malířství. V literatuře se jím pak rozumělo něco živého, malířského, v přírodě to, co se hodí k malování. Srovnej:: STIBRAL, Karel. *Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina*. Červený Kostelec: Mervart, 2006. ISBN 80-868-1817-9. s. 94.

⁸ STIBRAL, Karel. *Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina*. Červený Kostelec: Mervart, 2006. ISBN 80-868-1817-9. s. 97.

⁹ Tamtéž. s. 89-90.

¹⁰ Tamtéž. s. 96.

¹¹ Tamtéž. s. 97.

¹² Tamtéž. s. 108.

¹³ DARWIN, Charles. *Autobiografia i wybór listów*. Dzieła wybrane, Tom VIII, Warszawa 1959, s. 349-350. Srovnej:: STIBRAL, Karel. *Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina*. Červený Kostelec: Mervart, 2006. s. 108.

na nedostatky v jeho učení, přijal relevantní kritiku, a neostýchal se odpůrce požádat o doplňující estetickou literaturu. Tato skromnost a otevřenost novým podnětům je protkaná veškerým Darwinovým dílem.¹⁴

---

¹⁴ STIBRAL, Karel. Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina. Červený Kostelec: Mervart, 2006. ISBN 80-868-1817-9. s. 108-109.

3. CHARLES DARWIN

Josef Durdík, jenž se jako jediný Čech s Darwinem¹⁵ osobně setkal, přímo vyjadřuje, že kniha *O vzniku druhů*¹⁶ náleží mezi pět nejvýznamnějších spisů, které v jeho době vyšly. Darwina pak popisuje, jako člověka se Sokratickou tváří. „*Je to Sokratická tvář v pravém smyslu slova, nejen tím, že jest nehezka, nýbrž i druhým důležitějším znakem, duševním výrazem svým.*“ Dle Durdíka byl Darwin neskrývaně nadšený z jeho návštěvy, jelikož, jak sám přiznal, neměl mezi filosofy příliš přátel. K tomu Durdík dodává, že takto jest, jelikož tito lidé „*chtějí chránit vyšší interesy člověčenstva, jež vidí ohroženy jeho naukou.*“ Důvod byl zjevný, darwinismus v rukách mnoha lidí sloužil k negaci ducha, mravnosti, života, či k hanění ideálů. Darwin k tomu poznamenal jediné: „*That is mistake.*“¹⁷ K tomu ještě Durdík dodává, že jednání samotného Darwina se s takovými nařčeními neslučovalo. Dle Durdíka je Darwin „*člověk strašně prosaický, bez ducha, beze vzletu, bez pikantností...on je horrible dictu konservativní.*“ Jednoduše řečeno šosák.¹⁸

Darwinovi budiž k dobru přičteno, že on sám si byl velice dobře vědom toho, že jeho teorie není vše vysvětlující. Jak píše Durdík, Darwin nepovažoval své učení za definitivní a byl smířený s tím, že v evoluční teorii existuje mnoho mezer a neshod. V tomto ohledu byl vyrovnanější, než samotní jeho kritikové.¹⁹ Darwinova skromnost a otevřenost novým impulsům je Durdíkem přirovnávána k myšlení Sokrata, Newtona, či Kanta. Darwinův výrok o omezeném lidském vědění: „*Nevíme, jak nevědomí jsme,*“²⁰ je dle Durdíka přímým odkazem k výše zmíněným myslitelům.²¹

---

¹⁵ Charles Darwin (12. 2. 1809 – 19. 4. 1882) byl britský přírodovědec, jeden ze zakladatelů evoluční biologie. Vystudoval teologii na University of Cambridge. Důležitým motivem pro jeho výzkum byla výzkumná plavba kolem světa na lodi Beagle (1831-1836). Při této plavbě shromáždil cenný přírodovědecký materiál a uspořádal základní koncepci vzniku a vývoje druhů evolucí.

¹⁶ *Origin of Species*, 1859.

¹⁷ „To je blud.“ Srovnej: DARWIN, Charles. *O vzniku druhů přírodním výběrem*. Návštěva u Darwina. Vyd. 3. Překlad Emil Hadač, Alena Hadačová, Hana Marsault-Rejlková. Praha: Academia, 2007, s. 552.

¹⁸ Tamtéž. s. 552.

¹⁹ Tamtéž. s. 552.

²⁰ „We do not know, how ignorant we are.“ Srovnej: Tamtéž. s. 554.

²¹ Tamtéž. s. 554.

Josef Durdík nenahlíží na Darwina pouze jako na biologa, ale obhájí jeho místo i mezi filosofy. Durdík píše, že „... nauka jeho je výtěžkem nejen hromadícího popisování nýbrž filosofického přemýšlení. Ona ve spoustu nesouvislých dat přivedla jednotu, přehled a uvedla různé jevy pod jistý logický princip.... Kdo přehledu je schopen, je filosofická hlava, praví Plato,“ píše Durdík.²²

3.1 Estetika v kontextu evoluční teorie

Estetické jevy v přírodě jsou, podle Charlese Darwina, úzce spjaty především s pohlavním výběrem. Darwinovo tvrzení, že kromě lidí, dokážou vnímat krásu, resp. mají smysl pro krásu, i nižší živočichové, vyvolalo obrovskou vlnu negativních reakcí z řad humanitních, ale i přírodovědeckých kruhů. Ačkoliv hlavní příčinou evoluce je výběr přírodní, neznamena to, že výběr pohlavní je jen jakýmsi poddruhem. Naopak, pohlavní výběr je zcela samostatnou evoluční metodou. Přírodní výběr je z podstaty výběrem nekompromisnějším a „tvrdším“, pohlavní výběr je v porovnání s přírodním méně drastický, „měkčí“. V pohlavním výběru nejde o boj o život, ale „pouze“ o souboj mezi dvěma samci o přízeň samice. V případě nezdaru samce většinou nenastane smrt, ale jen nemožnost zplodit potomstvo.²³

---

²² DARWIN, Charles. *O vzniku druhů přírodním výběrem*. Návštěva u Darwina. Vyd. 3. Překlad Emil Hadač, Alena Hadačová, Hana Marsault-Rejlková. Praha: Academia, 2007, s. 554.

²³ STIBRAL, Karel. *Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina*. Červený Kostelec: Mervart, 2006. s. 13-14.

3.2 Přírodní výběr

Přírodní výběr je podle Darwina proces, zajišťující přežití nejsilnějších jedinců. „Větší šanci na přežití a rozmnožování mají takoví jedinci, kteří získali oproti jiným nějakou, i sebenepatrnější výhodu.“²⁴ „Zachování prospěšných individuálních rozdílů a odchylek a ničení škodlivých,²⁵ to jest přírodní výběr, neboli přežití silnějšího.

Ke změnám v důsledku přírodního výběru může dojít např. při změně podnebí. V takové situaci nastává náhlá změna počtu obyvatel, a někteří jedinci mohou dokonce vyhynout. Přežijí pouze ti, kteří se v dané situaci nejlépe adaptují na změnu podmínek. Pokud si uvědomíme, jak je provázanost mezi druhy silná, pak je jasné, že by *„jakákoliv změna v číselných poměrech některých organismů vážně ovlivnila mnoho jiných, a to nezávisle na změně samotného podnebí.“*²⁶

Přírodní výběr je reakce organismu na změny, zajišťující zkvalitnění, zvýhodnění, či zdokonalení různých prvků jedince. V případě, že se organismus neadaptuje, nastává nemožnost pokračování existence.²⁷

3.3 Pohlavní výběr

U pohlavního výběru nejde o selekci přímo závislou na boji o přežití. Pohlavní výběr závisí *„na souboji mezi dvěma jedinci stejného pohlaví, nejčastěji samci, o jedince pohlaví opačného.“*²⁸

V případě neúspěšného boje nenastává vyhynutí jako v případě přírodního výběru, ale pouze nemožnost, nebo velmi omezená pravděpodobnost rozmnožování. Nejlépe přizpůsobení samci zanechávají obyčejně největší počet potomků. Jejich vítězství často nesouvisí jen se silou, ale spočívá ve zvláštních zbraních, které mají pouze oni. *„Bezrohý jelen nebo kohout bez ostruh bude mít jen malou šanci zplodit početné*

---

²⁴ DARWIN, Charles. *O vzniku druhů přírodním výběrem*. Vyd. 3. Překlad Emil Hadač, Alena Hadačová, Hana Marsault-Rejlková. Praha: Academia, 2007, s.103.

²⁵ Tamtéž. s. 103.

²⁶ Tamtéž. s. 104.

²⁷ Tamtéž. s. 104

²⁸ Tamtéž. s. 110.

potomstvo.“ Souboje mohou být velmi kruté, a to zejména mezi samci polygamiálních živočichů. Naopak mezi ptáky mají souboje poměrně klidný ráz. Ti totiž podle Darwina bojují o samičky výlučně zpěvem. „*Skalňáci z Guyany, rajky a někteří jiní ptáci se shlukují a samci jeden po druhém předvádějí tím nejrafinovanějším způsobem a ukazují v tom nejlepším světle své nádherné peří a pitvoří se před samičkami, které stojí kolem jako diváci a nakonec si vybírají toho nejpritažlivějšího partnera.*“²⁹ Právě v souvislosti s pohlavním výběrem kladl Darwin značný důraz na estetické jevy v přírodě. Jak již bylo napsáno výše, toto tvrzení vzbudilo velké kontroverze.³⁰

Darwin tvrdí, že pakliže může člověk svým umělým výběrem vyšlechtit nejlepší zvířecí jedince daného druhu tím, že je podřídí svému vkusu, dokážou totéž při pohlavním výběru i samice, a to výběrem nejlépe zpívajících a nejkrásnějších samců.³¹

Vkus samiček je dle Darwina příčinou krásy samečků, nikoliv jejím důvodem. Pokud by byl důvodem, dal by se z krásy samců vyvozovat vkus samiček. To by ovšem znamenalo, že krása a vkus by byly podřízeny nějakým obecným pravidlům.³² Darwin nikdy netvrdil, že vkus je všude stejný. Jiná věc ovšem je, že vkus, a ostatně veškeré projevy kultury u lidí, pojímal ryze etnocentricky, konkrétně pak v kontextu nadřazenosti evropské (britské) kultury.

Novodobá biologie provádí různé testy týkající se výše zmíněné problematiky. Neodarwinistické výzkumy překvapivě ukazují, že ne vždy lze vyvozovat z podoby samečků na vkus samiček. Ačkoliv má samec konkrétní struktury, zajímají se samice o další atrapy, které jsou zdobené zcela odlišně.³³

---

²⁹ DARWIN, Charles. *O vzniku druhů přírodním výběrem*. Vyd. 3. Překlad Emil Hadač, Alena Hadačová, Hana Marsault-Rejlková. Praha: Academia, 2007, s. 111.

³⁰ STIBRAL, Karel. *Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina*. Červený Kostelec: Mervart, 2006, s. 13.

³¹ DARWIN, Charles. *O vzniku druhů přírodním výběrem*. Vyd. 3. Překlad Emil Hadač, Alena Hadačová, Hana Marsault-Rejlková. Praha: Academia, 2007, s. 111 – 112.

³² RÁDL, Emanuel, Tomáš HERMANN, Anton MARKOŠ a Zdeněk NEUBAUER. *Dějiny biologických teorií novověku*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2006, s. 192.

³³ Tamtéž. s. 477.

4. ČLOVĚK A ZVÍŘE

Darwin upozorňuje, že existuje mnoho anatomických, morfologických i psychických shod mezi lidmi a zvířaty. Ve všech směrech uplatňuje své přesvědčení o postoupnosti všech změn v přírodě bez radikálních náhlých transformací. Z tohoto vychází hypotéza o pozvolném kvantitativním narůstání určitého znaku či vlastnosti výběrem (přírozeným, pohlavním, umělým) a nakonec popírá kvalitativní rozdíly mezi lidmi a zvířaty tím, že v případě lidí se jedná o mimořádné kvantitativní zmnožení některých vlastností, jež se vyskytují u zvířat alespoň ve stopách.³⁴

Darwin neupírá zvířatům duševní sílu a schopnosti napodobování, pozornosti, paměti, představivosti, rozumu a uvažování. Fakt, že tyto vlastnosti existují i u člověka, vysvětluje tak, že se jedná pouze o logické vyústění starších vývojových tendencí. Také věřil, že nejen lidé, ale i zvířata jsou schopná zušlechtovat se a sebezdokonalovat.³⁵

„Bez váhání můžeme připustit, že žádné zvíře nemá vědomí sebe sama, rozumíme-li tím, že nepřemýšlí o takových otázkách, jako odkud pochází nebo kam spěje, co je život a smrt³⁶ atd. Ale jak si můžeme být jisti, že starý pes, který má výtečnou paměť a také, jak ukazují jeho sny, určitou představivost, nikdy nepřemýšlí o radostech a strastech, které prožil při lovu? A to už by přece byl určitý stupeň

---

³⁴ KOMÁREK, Stanislav. *Panoráma biologické a sociokulturní antropologie: modulové učební texty pro studenty antropologie a "příbuzných" oborů*. Editor Jaroslav Malina. Brno: Nadace Universitas Masarykiana, 2003, s. 19.

³⁵ „Toto tvrzení argumentoval Darwin tím, že celá řada zvířat úspěšně reaguje na nová, dříve neznámá nebezpečí, či na příkladu antropoidních opic, které užívají jednoduchých nástrojů, v stavění stromových „hnízd“, za čímž Darwin viděl počátky architektury. Rovněž domestikaci chápe jako jednoznačné zušlechtění.“ Srovnej: Tamtéž, s. 21.

³⁶ V současnosti rozpracovává téma uvědomění si smrti u zvířat Stanislav Komárek, který tvrdí, že není tak zcela zřejmé, že zvíře nemá, na rozdíl od člověka, evidenci o smrti. Běžně tvrdíme, že rozdíl mezi člověkem a zvířetem je ten, že člověk si uvědomuje, že zemře a zvíře nikoliv. Komárek netvrdí, že to není pravda, jen upozorňuje na fakt, že pro takové tvrzení nemáme dostatečné důkazy. Podle Komárka si nemůžeme být jisti tím, že zvířata si takovéto, “výlučně lidské“ procesy ztráty neuvědomují. Více v: KOMÁREK, Stanislav. *Ochlupení bližní: zvířata v kulturních kontextech*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2011.

*sebeuvědomění.*³⁷ Darwin také dodává, že ne všechna zvířata mají smysl pro krásu. „*Předpokládat něco takového u plžů by bylo extrémně nepravděpodobné.*“³⁸

---

³⁷ DARWIN, Charles a Stanislav KOMÁREK. *O původu člověka*. Vyd. 2., rev. Praha: Academia, 2006, s. 102.

³⁸ DARWIN, Ch.: *The Descent of Man and Selection in Relation to Sex*. J. MurrayL London 1913, s. 407. Srovnej: STIBRAL, Karel. *Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina*. Červený Kostelec: Mervart, 2006. s. 15.

5. SMYSL PRO KRÁSU

Podobnosti mezi lidmi a zvířaty, které byly nastíněny v kapitole 4. ČLOVĚK A ZVÍŘE, aplikoval Darwin právě v otázkách smyslu pro krásu. Zvřátům neupírá schopnost vnímat krásu. „*Smysl pro krásu a estetickou prezentaci sebe sama je vlastní všem vyšším živočichům, člověka nevyjímaje.*“³⁹

Charles Darwin se při snaze určit krásu či estetické cítění opírá o termín smysl pro krásu a pod tento pojem zahrnuje taktéž vkus. Jak ale upozorňuje Karel Stibral⁴⁰, vkus a smysl pro krásu není totéž. „*Smysl pro krásu je schopnost vůbec krásu vnímat, zaujímat estetický postoj, vkus je schopnost posuzovat, soudit (na základě libosti a nelibosti).*“⁴¹

„*Civilizovaný člověk má,*“ podle Darwina, „*pocity krásy pevně spjaty se složitými idejemi a sledy myšlenek.*“⁴² Autor nepochyboval o schopnosti zvířat vnímat estetické kvality, připustil však, že „*zvíře nedokáže ocenit něco takového, jako je např. noční obloha, překrásná krajina nebo ušlechtilá hudba.*“⁴³ Dodává, že cit pro takové vnímání je dán kulturně a závisí na složitých představách. Z toho následně usuzuje, že tato schopnost je cizí divochům a nevzdělaným lidem.⁴⁴

Darwin všeobecně projevuje přísný odstup a kritiku vůči divochům. V konkrétním případě dokonce staví smysl pro krásu u zvířat, konkrétně u ptáků, nad smysl pro krásu u divochů.⁴⁵ „*Pokud bychom soudili z odpudivých ozdob a stejně*

---

³⁹ KOMÁREK, Stanislav. *Panoráma biologické a sociokulturní antropologie: modulové učební texty pro studenty antropologie a "příbuzných" oborů.* Editor Jaroslav Malina. Brno: Nadace Universitas Masarykiana, 2003, s. 22.

⁴⁰ Karel Stibral (*1971) vystudoval estetiku na FF UK v Praze, postgraduálně pak studoval na katedře filosofie a dějin přírodních věd Přírodovědecké fakulty UK. Zabývá se vztahem evropské kultury k přírodě, významem přírodních věd pro umění i kulturu a estetickým vnímáním přírody.

⁴¹ STIBRAL, Karel. *Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina.* Červený Kostelec: Mervart, 2006. s. 15.

⁴² DARWIN, Charles a Stanislav KOMÁREK. *O původu člověka.* Vyd. 2., rev. Praha: Academia, 2006, s. 110 – 111.

⁴³ Tamtéž, s. 112.

⁴⁴ Tamtéž, s. 112.

⁴⁵ „Pro dokreslení celé situace je nutno upozornit, že Darwinův pohled na svět zcela zapadal do obvyklého světového názoru začátku druhé poloviny minulého století, označovaného někdy příležitostně jako viktoriánský. Nikdy sebemeně nezapochoval o téměř naprosté linearitě lidského pokroku ani o naprosté

*odpudivé hudby, kterou obdivuje většina divochů, mohli bychom tvrdit, že jejich estetické cítění není zdaleka tak dobře vyvinuto jako u některých zvířat, například ptáků.*⁴⁶

Podle Darwina má každá „rasa“ hudební schopnosti, které se mohou učením rozvíjet. Například z černochoů se mohou stát dobří hudebníci, ačkoliv v jejich přirozeném prostředí není produkováno nic, co bychom mohli pokládat za hudbu.⁴⁷ „Dnes, v dobách obliby etnohudby a vůbec obrovskému vlivu Afričanů na naši muzikálnost, působí řada citátů velmi ironicky.“ Kontruje Darwinovi Karel Stibral.⁴⁸ Kromě smyslu pro krásu, který Darwin domorodcům odpírá, se pouští také do kritiky jejich abstraktního myšlení.⁴⁹

Darwin vesměs redukuje estetické vjemy u živočichů na nástroj zajišťující kvalitní pohlavní výběr. „Vábivý zpěv, který v období námluv vyluzuje většina ptačích samečků, se samičkám určitě líbí. Kdyby samice nedokázaly ocenit překrásné barvy, ozdoby a hlasy svých partnerů, přišla by veškerá snaha o starost samců o to, jak vše před samicemi předvést a jak prokázat svůj půvab, nazmar...“⁵⁰ Na druhou stranu ovšem uznává, že ne všechny pocity libosti lze omezovat na krásu opačného pohlaví. Popisuje příklad s hnízdy kolibříků a loubími lemčičků, která jsou, podle něj, „vkusně vyzdobená pestře zbarvenými předměty, což nasvědčuje tomu, že pohled na tyto věci musí ptákům poskytovat určité potěšení.“⁵¹

---

superioritě nejen evropské, ale i britské kultury.“ Srovnej: KOMÁREK, Stanislav. *Panoráma biologické a sociokulturní antropologie: modulové učební texty pro studenty antropologie a "příbuzných" oborů.* Editor Jaroslav Malina. Brno: Nadace Universitas Masarykiana, 2003, s. 20.

⁴⁶ DARWIN, Charles a Stanislav KOMÁREK. *O původu člověka.* Vyd. 2., rev. Praha: Academia, 2006, s. 112.

⁴⁷ STIBRAL, Karel. *Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina.* Červený Kostelec: Mervart, 2006. s. 44.

⁴⁸ Tamtéž, s. 44.

⁴⁹ „... udržená žena ubohého australského domorodce, která zná velmi málo abstraktních pojmů a umí počítat pouze do čtyř, má jen nepatrnou schopnost uvědomovat si sama sebe či uvažovat o smyslu vlastní existence.“ Srovnej: DARWIN, Charles a Stanislav KOMÁREK. *O původu člověka.* Vyd. 2., rev. Praha: Academia, 2006, s. 102.

⁵⁰ Tamtéž, s. 111.

⁵¹ DARWIN, Charles a Stanislav KOMÁREK. *O původu člověka.* Vyd. 2., rev. Praha: Academia, 2006, s. 111.

Co se týče vkusu, ten podle Darwina „závisí na povaze mysli a nemá nic do činění s jakoukoliv skutečnou kvalitou obdivovaného předmětu.“ Takto jednoznačně definuje Darwin vkus a dodává, že „názor na to co je krásné, není ani vrozený, ani neměnný.“ Což dokládá na příkladu, že muži různých ras mají pro krásu žen různá měřítka.⁵²

Na druhou stranu ale Darwin popisuje příklad se samicemi bažanta arguse, kde tvrdí opak, čili že vkus z části vrozený je. Píše, že samice prý musely být již ve svém vzniku obdařeny schopností ocenit ozdoby samce. Jak si samice během generací vybírali nejhezčí samce, zdokonalovaly se jejich estetické schopnosti „pěstováním a zvykem právě tak, jako se zlepšuje náš vkus.“⁵³

Darwinovi je velkou záhadou, „jak se smysl pro krásu v té nejjednodušší formě, tedy získávání zvláštního potěšení z jistých barev, tvarů a zvuků, poprvé objevil v mysli člověka a nižších živočichů.“ Stejně tak je pro něj velkým otazníkem, proč jsou nám některé chutě a pachy příjemné, zatímco jiné budí nelibost. Jistou roli zde prý mohl sehrát zvyk, ovšem i přesto Darwin trvá na tom, že „stavba nervového systému každého druhu musí mít nějakou základní příčinu.“⁵⁴

---

⁵² DARWIN, Charles. *O vzniku druhů přírodním výběrem*. Vyd. 3. Překlad Emil Hadač, Alena Hadačová, Hana Marsault-Rejlková. Praha: Academia, 2007, s. 221.

⁵³ DARWIN, Charles. *O původu člověka*. Academia: Praha 1970, s. 150. Srovnej: STIBRAL, Karel. *Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina*. Červený Kostelec: Mervart, 2006. s. 24.

⁵⁴ Tamtéž, s. 222.

6. CO JE KRÁSNÉ

V otázkách ohledně vymezení krásy se Darwin pohybuje v oblasti týkající se především zraku a sluchu. Ačkoliv se v některých pasážích věnuje i vůním, dominantní celek jeho úvah připadá právě na audiovizuální sféru.⁵⁵ „*Smysly člověka a nižších živočichů jsou nesporně utvářeny tak, že zářivé barvy a určité tvary a stejně tak harmonické a rytmické zvuky skýtají člověku potěšení a považuje je za krásné.*“⁵⁶

Na otázku, co je to pocit krásna se Darwin pokusil odpovědět také ve své korespondenci: „*Když nějaká intenzivní barva nebo harmonie dvou barev anebo opakující se symetrický tvar potěší oko nebo též jedna příjemná nota těší ucho, nazývám to pocitem krásna.*“⁵⁷

Darwin vypočítává některé typické vlastnosti estetického objektu: zářivé a jasné barvy, určité tvary a harmonické a rytmické zvuky, symetrie. Ovšem kromě vlastností objektů dále mluví také o kráse jako o potěšení či libosti smyslů.⁵⁸

V případě sluchu se Darwin odvolává na fyziologii: „*Pokud jde o zvuky, vysvětlil do určité míry již Helmholtz⁵⁹, a to na fyziologickém podkladě, proč jsou harmonické tóny a určité tónové kadence příjemné.*“ Dále dokládá na příkladu nárazů lodního lana o palubu, že „*zvuky, které se opakují často a v nepravidelných intervalech, jsou krajně nepříjemné.*“⁶⁰ Myslím si, že není nutné polemizovat nad příjemností či nepříjemností vyvolanou nárazy lodního lana o palubu. Co ovšem stojí za úvahu je otázka

---

⁵⁵ STIBRAL, Karel. *Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina*. Červený Kostelec: Mervart, 2006. s. 20.

⁵⁶ DARWIN, Ch.: *The Descent of Man and Selection in Relation to Sex*. J. Murray: London 1913, s.890. Srovnej: STIBRAL, Karel. *Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina*. Červený Kostelec: Mervart, 2006. s. 19.

⁵⁷ DARWIN, Ch.: *Autobiografii i wybór listów*. Warszawa 1959, s.349-350, Johnu Morleymu 24. Březen 1871, Down. Srovnej: STIBRAL, Karel. *Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina*. Červený Kostelec: Mervart, 2006. s. 20.

⁵⁸ STIBRAL, Karel. *Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina*. Červený Kostelec: Mervart, 2006. s. 20.

⁵⁹ Helmholtz ve svém díle *Nauka o vnímání tónů* řešil otázku konsonance a disonance z fyziologického úhlu pohledu. Srovnej: STIBRAL, Karel. *Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina*. Červený Kostelec: Mervart, 2006. s. 106.

⁶⁰ DARWIN, Charles a Stanislav KOMÁREK. *O původu člověka*. Vyd. 2., rev. Praha: Academia, 2006, s. 111.

pravidelných intervalů a harmonie obecně. Nepravidelné intervaly, které jsou dle Darwina nepříjemné, byly například v hudbě „pokořeny“ Richardem Wagnerem, který ve svém operním zpracování *Tristana a Isoldy* (1859) dokázal potupit stávající eufonické hranice.⁶¹ Dodejme ještě, že s přijetím každého takového narušení dosavadních norem vzniká paradigma „nové harmonie“. Některé zvukové počiny, jež jsou v současnosti akceptované, by sítím Darwinovy teorie procházely velmi těžce.

Oko dává podle Darwina přednost symetrii či obrazcům, na kterých se vzor pravidelně opakuje. Takové vzory prý „*hodnotí se stejným zalíbením dokonce i ti nejméně civilizovaní divoši a pohlavní výběr těmito vzory v přírodě zkrášluje některé samce.*“ K tomu dodává, že zalíbení v určitých barvách, odstínech, tvarech či zvucích, je libé pro člověka stejně jako pro některé nižší živočichy.⁶² Následně pak Darwin poukazuje ještě na jednu vlastnost hodnou zalíbení. Tou je novost. Upozorňuje, že „*zvířata obdivují vše nové, a to právě pro novost samu.*“⁶³

V souvislosti s lidmi pak Darwin píše: „*Lidé všech ras obdivují to, nač si zvykli, nesnášejí žádné podstatné změny, ale mají rádi pestrost a líbí se jim zdůraznění charakteristických znaků, nikoli však do krajnosti.*“⁶⁴ Podobné tendence se promítají např. v našem oblékání a v módě obecně. Člověk se snaží vyniknout nad ostatními. Novost je pod značným vlivem módy, ovšem nesmí být vytržena z kontextu tradice, je důležité se držet v mezích zvyku. Darwin podotýká, že např. domorodci a zvířata jsou ve svém vkusu daleko konzervativnější. Módní změny u nich nejsou tak náhlé a mají poměrně delší trvání.⁶⁵

---

⁶¹ Velice zajímavá úvaha, která se přímo netýká mého výše zmíněného názoru, ovšem stojí za přečtení, se zabývá tématem Darwina a Wagnera, z hlediska jejich podobnosti a revolučnosti (ostatně obě přelomová díla byla vydána ve stejném roce 1859). Práce k nahlédnutí zde: OSTERGAARD, Edvin. Darwin and Wagner: Evolution and Aesthetic Appreciation. *Journal of Aesthetic Education*, Vol. 45, No. 2, Summer 2011©2011 Board of Trustees of the University of Illinois. Dostupné z: http://www.umb.no/statisk/larerutdanning/darwin_wagner_2011.pdf.

⁶² DARWIN, Charles a Stanislav KOMÁREK. *O původu člověka*. Vyd. 2., rev. Praha: Academia, 2006, s. 111 – 112.

⁶³ Tamtéž, s. 112.

⁶⁴ DARWIN, Charles. *The Descent of Man and Selection in Relation to Sex*. J. Murray: London 1913, s. 141. Srovnej: STIBRAL, Karel. *Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina*. Červený Kostelec: Mervart, 2006. s. 23.

⁶⁵ Tamtéž, s. 756.

Smysl pro krásu v největší míře dle Darwina závisí na schopnosti ducha. Čili se nevztahuje jen k nějaké objektivní vlastnosti, kterou by mohl vyjadřovat předmět. V jedné části Darwin tvrdí, že smysl pro krásu není vrozený, jindy ovšem píše, že z části ano. Darwin konkrétně nedefinuje krásno, ale zkoumá, co libé pocity krásy vyvolává. Z těchto důvodů označuje Emanuel Rádl Darwinovo učení týkající se estetiky za psychologické⁶⁶

6.1 Prospěšnost

Darwinovi současníci ho kritizovali za jeho utilitaristickou doktrínu, která tvrdí, že „každý detail stavby vznikl ku prospěchu jejího majitele.“ Tito jeho odpůrci oponovali tím, že „velmi mnoho znaků bylo naopak stvořeno proto, aby potěšily člověka a Stvořitele, nebo pouze pro rozmanitost samu.“ Darwin uznává, že existují znaky, které nejsou pro jejich nositele zvláště užitečné, ovšem to nedokazuje, že vznikly jen pro krásu samu, či pro rozmanitost. Zde se Darwin odvolává na dědičnost. Ačkoliv je každý organismus dobře přizpůsoben svému okolí, je na druhou stranu opatřen i znaky, které nemají zásadní vliv na současný způsob života daného organismu. Darwin dodává, že „kromě několika výjimek můžeme usoudit, že stavba každého živého organismu buď nyní, nebo dříve přímo či nepřímo sloužila svému nositeli.“⁶⁷

Co se týče druhé námitky, tedy že jsou organismy krásné proto, aby se líbily člověku, zde Darwin podotýká, že pokud by to mělo být takto, musel by někdo dokázat, že před vznikem člověka bylo na zemském povrchu méně krásy. „Byly snad krásné schránky eocénních měkkýšů čeledí *Volutidae* a *Conidae* a překrásně tvarovaní druhohorní amoniti vytvořeni proto, aby je mohl po letech člověk obdivovat ve své studovně?“ K tomu ještě podotýká, že před vznikem člověka existovala spousta krásných organismů a důvod jejich krásy patrně nespočíval v tom, aby si je jednou

---

⁶⁶ RÁDL, Emanuel, Tomáš HERMANN, Anton MARKOŠ a Zdeněk NEUBAUER. *Dějiny biologických teorií novověku*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2006, s. 190, 477.

⁶⁷ DARWIN, Charles. *O vzniku druhů přírodním výběrem*. Vyd. 3. Překlad Emil Hadač, Alena Hadačová, Hana Marsault-Rejlková. Praha: Academia, 2007, s. 220 – 221.

mohli lidé s radostí prohlížet pod mikroskopy. Krásu Darwin v těchto případech přičítá symetrickému růstu.⁶⁸

Například květiny jsou pro Darwina logickým příkladem utilitarismu. Při svém sledování zjistil, že jsou-li květiny opylovány větrem, nemají nikdy pestře zbarvené květy. Naopak v případě, že je pro jejich opylování důležitý hmyz, jsou květiny pestré a krásné. A to pouze proto, aby vynikly v zeleni a svým pestrým zbarvením přilákaly hmyz. „*Pokud by na zemském povrchu nežil hmyz, rostliny by nebyly pokryty krásnými květy, ale vytvářely by jen obyčejné květy, jako naše jedle, dub, ořech a jasan, trávy, a jiné, které jsou opylovány za pomoci větru. Stejné argumenty platí i o ovoci...*“⁶⁹

Nakonec ale i Darwin připouští, že spousta ptáků, ryb, plazů či savců a motýlů „*získalo svou krásu pouze pro krásu samu.*“⁷⁰

Ačkoliv byla Darwinovi vyčítána jeho utilitaristická doktrína, je třeba zde upozornit, že Darwinovu nauku o kráse nelze zcela redukovat na prospěšnost. Pokud se totiž zaměříme na pohlavní výběr, je evidentní, že estetické struktury nejsou pro svého nositele vždy jen užitečné. Pravděpodobně má takový jedinec větší pravděpodobnost na rozmnožení, ovšem nesmíme opomenout fakt, že nápadné struktury mu mohou větší míře uškodit. Onou krásou, díky které si může získat přízeň jedince opačného pohlaví, se totiž vystavuje nebezpečí polapení predátorem, a to ještě dříve, než se stihne rozmnožit.⁷¹

Ovšem i tady lze namítnout, že pohlavní výběr je také druh účelnosti. Krása se líbí opačnému pohlaví a je tudíž nástrojem zajišťujícím pravděpodobnost rozmnožení. Darwin ovšem zachází ještě dál. Tvrdí totiž, že i zvířata pociťující libost bez účelnosti: „*Často můžeme vidět ptáky, jak nenuceně, klouzavě letí a plachtí vzduchem zřejmě pro potěšení.*“⁷²

---

⁶⁸ Tamtéž, s. 221.

⁶⁹ DARWIN, Charles. *O vzniku druhů přírodním výběrem*. Vyd. 3. Překlad Emil Hadač, Alena Hadačová, Hana Marsault-Rejlková. Praha: Academia, 2007, 579 s. ISBN 978-80-200-1492-4 (Váz.).(221-222 s.).

⁷⁰ DARWIN, Charles. *O vzniku druhů přírodním výběrem*. Vyd. 3. Překlad Emil Hadač, Alena Hadačová, Hana Marsault-Rejlková. Praha: Academia, 2007, 579 s. ISBN 978-80-200-1492-4 (Váz.).(222 s.).

⁷¹ RÁDL, Emanuel, Tomáš HERMANN, Anton MARKOŠ a Zdeněk NEUBAUER. *Dějiny biologických teorií novověku*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2006, 2 v. ISBN 80-200-1394-6. s. 477.

⁷² DARWIN, Charles. *The Descent of Man and Selection in Relation to Sex*. J. Murray: London 1913, s. 567. Srovnej: STIBRAL, Karel. *Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina*. Červený Kostelec: Mervart, 2006. ISBN 80-868-1817-9. s. 23.

6.2 Mimikry a náhoda

Výše jsme uvedli, že kromě krásy zapříčiněné pohlavním výběrem, se Darwin o výskytu krásy zmiňuje i v jiných kontextech. Utilitaristická doktrína, kterou jsme nastínili, však není jediným dalším vysvětlením přítomnosti krásy.

Darwin nastoluje i další možnosti, jak zvířata, a v menší míře i rostliny, získaly svou krásu, která je, jak dodává Karel Stíbrál, neméně výstřední a bizarní, než kdyby se na vzniku těchto struktur podílel smysl pro krásu.⁷³

Nejčastější úvahy o původu struktur živých organismů (kromě již zmíněného pohlavního výběru), připadají v Darwinově díle na souvislost s biologickou mimézí, tzv. mimikry^{74,75}. Výskyt biologické mimézy pak Darwin použil jako argument v oblasti přírodního výběru.⁷⁶ Darwin říká, že např. hmyz požírající listí je zelený, zatímco když žere kůru, bývá skvrnitě šedý, atd. „*Je evidentní, že toto zbarvení pomáhá ptákům i hmyzu tím, že je chrání před nebezpečím*“, dodává Darwin.⁷⁷

Jak jsme již uvedli na začátku, Darwin nepřisuzoval smysl pro krásu veškerým živým organismům. Například hmyz a jiné nižší formy organismů, do této kategorie v žádném případě nespádají. V této souvislosti tedy Darwin nemohl vysvětlit vznik výrazných struktur a krásných forem působením pohlavního výběru. Struktury nižších živočichů vysvětluje Darwin jako důsledek působení přírodního výběru.⁷⁸

---

⁷³ STIBRAL, Karel. *Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina*. Červený Kostelec: Mervart, 2006. s. 40.

⁷⁴ „Pojem mimikry byl poprvé užít Kirbym a Spencerem v roce 1817 pro připodobnění hmyzu k částem rostlin. V dnešním použití znamená podobnost mezi dvěma živočichy nezapříčiněnou příbuzností nebo konvergentním vývojem, ale způsobenou v typickém případě selekčním tlakem predátorů.“ Srovnej: KOMÁREK, Stanislav. *Mimikry, aposematismus a příbuzné jevy: mimetismus v přírodě a vývoj jeho poznání*. 2. vyd. v českém jazyce, v nakl. Dokořán 1. Ilustrace Karel Stíbrál. Praha: Dokořán, 2004, s. 188.

⁷⁵ Karel Stíbrál upozorňuje, že kromě termínu *mimicry* se v Darwinově díle často setkáme s označením jako *protective coloration*, resp. *coloration for the sake of protection*. Srovnej: STIBRAL, Karel. *Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina*. Červený Kostelec: Mervart, 2006. s. 40.

⁷⁶ Tamtéž, s. 40 - 41.

⁷⁷ DARWIN, Charles. *O vzniku druhů přírodním výběrem*. Vyd. 3. Překlad Emil Hadač, Alena Hadačová, Hana Marsault-Rejlková. Praha: Academia, 2007. s. 221 – 222.

⁷⁸ STIBRAL, Karel. *Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina*. Červený Kostelec: Mervart, 2006. s. 41.

Výrazné zbarvení může mít podle Darwina více funkcí. Kromě kryptického⁷⁹ zbarvení rozpoznal i význam výstražného (aposematického) zbarvení.⁸⁰ Stanislav Komárek⁸¹ upozorňuje, že u nižších živočichů Darwin u pestrého zbarvení často polemizuje jak nad jeho ochrannou, tak výstražnou či komunikační funkcí. Darwin tvrdí, že tyto struktury vznikly bez ohledu k těmto účelům (zbarvení bez intence): „*Můžeme při naší neznalosti nejnižších živočichů pouze říci, že jejich zářivé zbarvení může být pouze výsledek jejich chemického složení či nejmenší struktury jejich tkáně, nezávislý na jakémkoliv zisku, který tím vzniká.*“ Jako příklad Darwin představuje krásné zbarvení arteriální krve, či půvab dívčích červených tváří.⁸²

Například u květů jsme v předchozí kapitole uvedli, že jsou pro Darwina dokonalým příkladem utilitarismu. Ve *Vzniku druhů* skutečně Darwin tvrdí, že květiny získaly svou krásu kvůli potřebě přilákat hmyz, čili pro svou prospěšnost, ovšem ve své korespondenci píše: „*Je dobré mít na mysli, že barvy (květin) mohou být pro ně tak nevýznamné... stejně jako barvy ametystu či rubínu pro samotné drahokamy.*“⁸³ Dalším možným vysvětlením vzniku výrazných struktur je podle Darwina např. důsledek složení stravy.

---

⁷⁹ Kryptické zbarvení napomáhá splnutí s okolím a činí organismus nenápadným.

⁸⁰ POULTON, E. B.: The Value of Colour in the Struggle for Life, v: *Darwin and Modern Science*. Cambridge 1909, s. 281, 290. Srovnej: STIBRAL, Karel. Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina. Červený Kostelec: Mervart, 2006. s. 41.

⁸¹ Stanislav Komárek (*1958) je český biolog, filosof a spisovatel. Od roku 1990 působí na Katedře filosofie a dějin přírodních věd Přírodovědecké fakulty UK v Praze.

⁸² „*Půvab ruměnce, dívčích červených tváří je pak spíše vedlejším důsledkem jejich zbarvení, vzniklého však ze zcela jiných důvodů (hemoglobin má určité jiné úkol než lákat či těšit muže).*“: DARWIN, Charles: *The Descent of Man and Selection in Relation to Sex*. J. Murray: London 1913, s. 402. Srovnej: STIBRAL, Karel. Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina. Červený Kostelec: Mervart, 2006. s. 41.

⁸³ POULTON, E. B.: The Value of Colour in the Struggle for life, v: *Darwin and Modern Science*. Cambridge 1909, s. 272. Srovnej: STIBRAL, Karel. Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina. Červený Kostelec: Mervart, 2006. s. 42.

7. DARWIN V KONTEXTU ČESKÉ ESTETIKY

Ač se v Darwinově učení setkáváme s velice zajímavými a inspirativními estetickými motivy, jež jsou ostatně námětem této práce, je zřejmé, že jeho dílo není primárně cíleno na oblast estetickou, nýbrž biologickou. S ohledem na tato fakta zdálo by se logické, že se o rozšíření Darwinových myšlenek zasloužili vědci zejména z oblasti přírodovědeckých kruhů. Skutečně tomu tak bylo, ovšem ne zcela. „*Zatímco ve většině zemí střední Evropy se na příchodu darwinismu podíleli především sami biologové, je poněkud překvapivé, že na jeho přijetí v Čechách měli podíl – a to jako jedni z prvních – estetikové.*“⁸⁴

Darwinismus v Čechách nebyl v 19. st. pochopen zcela ve své revolučnosti a objektivnosti. Na rozdíl od Německa, kde se stalo Darwinovo učení velice přijímaným názorem, v Čechách bylo přijato bez důkladnějšího porozumění. K tomu Stibral dodává, že právě zde se nachází nejpodstatnější význam Josefa Durdíka a Otakara Hostinského, kteří v darwinismu spatřovali opravdový paradigmatický zlom. Byť Darwina ne vždy interpretovali správně a komplexně.⁸⁵

---

⁸⁴ STIBRAL, Karel. Durdík a Hostinský: počátky darwinismu v Čechách. *Teorie vědy TV = Theory of science Kabinet pro Studium Vědy, Techniky a Společnosti při Filozofickém Ústavu AV ČR* [online]. 2010, Vol. 32, No. 3, Pp. 319-339. [cit. 2012-07-01]. ISSN 1804-6347. Dostupné z: <http://teorievedy.flu.cas.cz/index.php/tv/article/viewArticle/55>

⁸⁵ Tamtéž, s. 319 – 339.

7.1 Josef Durdík

Josef Durdík⁸⁶ byl představitelem herbartismu⁸⁷ a v podstatě jedním z prvních šířitelů darwinismu v Čechách vůbec. Darwinismu se věnoval ve svých přednáškách a o jeho šíření se zasloužil i psaním různých periodik.⁸⁸

Velice podstatným faktem týkajícím se osoby Josefa Durdíka v kontextu Darwinova učení ovšem jest, že Durdík měl, jako jediný z českých myslitelů, možnost setkat se s Darwinem osobně v jeho sídle Downhouse v Londýně.⁸⁹

Durdík zpracovává Darwinovo myšlení týkající se zejména oblasti etické. Otázkám estetickým se příliš nevěnuje. Durdík přijal Darwinovu teorii zcela a bez kritického zhodnocení, za což byl ve své době velice kritizován. Darwinův *boj o život (struggle of life)* přejímá zcela a bez skrupulí, ačkoliv v jeho době to byl pojem velice diskutovaný. Přesto všechno je Durdíkův přínos na propagaci Darwinismu v Čechách značný.⁹⁰

---

⁸⁶ Prof. PhDr. Josef Durdík (1837–1902) byl český filosof, psycholog a estetik. Napsal velké množství článků a knih: *Všestranná aesthetika* (1875), *Poetika* (1881), *Kritika* (1874), *Dějepisný nástin filosofie novověké*, *Dějiny filosofie nejnovější* a desítky dalších.

⁸⁷ Od Herbartismu můžeme vyvozovat spojení filozofie, estetiky i psychologie s přírodními vědami, pro Herbartovy stoupence typické. Srovnej:: STIBRAL, Karel. Josef Durdík: estetika a příroda: *Aluze: Revue pro literaturu, filozofii a jiné* [online]. 2008, s. 123-131 [cit. 2012-07-17]. ISSN 1803-3784. Dostupné z: http://www.aluze.cz/2008_01/14_archivalie_komentar_stibral.pdf

⁸⁸ STIBRAL, Karel. *Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina*. Červený Kostelec: Mervart, 2006. s. 142.

⁸⁹ Více o setkání Durdíka s Darwinem v kap. č 2. CHARLES DARWIN

⁹⁰ STIBRAL, Karel. *Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina*. Červený Kostelec: Mervart, 2006. s. 143.

7.2 Otakar Hostinský

Otakar Hostinský⁹¹ byl také významným šířitelem darwinismu. Stejně jako Durdík vychází i Hostinský z Herbartismu, ovšem je ovlivněn i experimentální a psychologickou estetikou. Problematice darwinismu se věnuje v díle *Darwin a drama*⁹², ve kterém se zabývá motivy dramatického umění odvozenými od Darwinova *boje o život*. Hostinský tvrdí, že „přírodní, resp. pohlavní výběr je nejsilnější hnací silou pokroku nejen v přírodě, ale i v lidské společnosti.“ Není tedy překvapením, že podle Hostinského je tento výběr nejzásadnějším podnětem taktéž v umění.⁹³ Darwinovu teorii o vkusu či smyslu pro krásu u zvířat vidí Durdík poněkud kriticky a rozpracovává ji v knize *Čtyři rozpravy*.

Darwinovo tvrzení ohledně přítomnosti vkusu u zvířat je podle Hostinského omyl. Píše, že to, z čeho se původně estetický vkus vyvinul, zdaleka nemusí být samo o sobě krasocitem. Dle Hostinského nemůžeme spojovat naši zálibu v určitých formách s náklonností, kterou k týmž věcem chovají zvířata. „Skutečně všechno to, co víme o zálibě nižších nebo vyšších zvířat na jistých barvách, tvarech, zvucích, pohybech, náleží oněm stupňům života duševního, jež krasocitem, tj. zálibou esthetickou právem nazvati nelze.“⁹⁴

Co se týče pohlavního výběru, ani zde není Hostinský příliš nakloněn Darwinově vysvětlení. Pohlavní výběr podle Hostinského v žádném případě nedokazuje, že duševní pohnutky zvířat jsou na vyšším stupni, tzn., nemají nic společného s estetickým soudem. Sekundární pohlavní znaky jsou podle Hostinského podružnými znaky „jež puđu konají službu docela mechanickou.“ Vybírající jedinec pak dává přednost tomu

---

⁹¹ Prof. PhDr. Otakar Hostinský (1847–1910) byl český estetik, hudební vědec, výtvarný teoretik, kritik a pedagog.

⁹² HOSTINSKÝ, Otakar: *Darwin a drama*, v: *Studie a kritiky*. Československý spisovatel: Praha 1974, s. 27-37. Srovnej.: STIBRAL, Karel. *Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina*. Červený Kostelec: Mervart, 2006. s. 145.

⁹³ STIBRAL, Karel. *Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina*. Červený Kostelec: Mervart, 2006. s. 145.

⁹⁴ HOSTINSKÝ, Otakar. *Čtyři rozpravy: O kulturním významu. O původu umění. O pokroku v umění. O klasifikaci umění*. Praha: F. Šimáček, 1894. s. 17.

jedinci, u kterého tyto znaky více vynikají, takový jedinec „... zdá se tudíž býti jaksí více samečkem nebo více samičkou, nežli ostatní.“⁹⁵

Zcela pak Hostinský odmítá tvrzení, že bychom u zvířat mohli hovořit o umění v intencích lidského chápání. Hostinský tvrdí, že je zřejmé, že činnost zvířat je instinktivní a není tudíž výkonem individuálním. Individuálnost je pro Hostinského jeden z předních znaků umění lidského. „Zajisté nenazveme uměním to, co každý člověk bez rozdílu sám sebou již umí, nýbrž jen to, co umí málo, snad velmi málo lidí...“ K tomu ještě Hostinský dodává, že umění⁹⁶ předpokládá určité schopnosti a učení a vždy určitou individuálnost tvůrce. Takové počiny jsou pak v očích ostatních lidí chápány hodnotně a vzácně, a vybízí k obdivu.⁹⁷

Hostinský dává, že u zvířat je takovýmto „umělcem“ každý jedinec bez ohledu na individualitu. „Každý bobr, každá vlaštovka, každá včela, každý pavouk je stejně dobrým stavitelem a inženýrem.“ Hostinský uznává, že i u výtvorů zvířat může docházet k jistým nuancím, ty ovšem vysvětluje vlivem např. klimatických podmínek. Jedná se tedy o prostý úděl celého druhu, nikoliv o přednost individua.⁹⁸

Tuto úvahu zakončuje Hostinský tvrzením, že zvířata nejsou, na rozdíl od člověka, schopna estetických soudů. Taktéž jejich počiny nelze považovat za umělecké ve smyslu lidského pojetí umění. Hostinský neodpírá zvířatům inteligenci ani cit, ale nesouhlasí s tím, že bychom měli v otázkách vkusu či umění vycházet od zvířecího vnímání. „Hledati musíme uvnitř psychického vývoje člověka, ne na některém stupni nižším.“⁹⁹

---

⁹⁵ HOSTINSKÝ, Otakar. *Čtyři rozpravy: O kulturním významu. O původu umění. O pokroku v umění. O klasifikaci umění.* Praha: F. Šimáček, 1894. s. 18.

⁹⁶ Pod pojem umění zahrnuje Hostinský např. i umění řemeslná, tedy taková, která moderní člověk vylučuje ze sféry umělecké. „A přece ušítí střevíc, uplésti punčochu, urobiť židli,... všechno to nejen v dávné minulosti bylo vzácným uměním, nýbrž i podnes ještě uměním nedostižným pro ohromné množství lidí.“ Srovnej: Tamtéž, s. 18 – 19.

⁹⁷ Tamtéž, s. 19.

⁹⁸ Tamtéž, s. 19.

⁹⁹ Tamtéž, s. 21.

8. SOUČASNÉ TENDENCE

V době vzniku Darwinovy teorie, zdálo se jeho současníkům i následovníkům, že vysvětlování krásných struktur samců pomocí pohlavního výběru, jest postupem poněkud bizarním, a nepřikládali mu tudíž velký zřetel. Dokonce i Darwinův současník Alfred Russel Wallace¹⁰⁰ odmítal tuto teorii, a sám přičítal vznik krásných struktur krypsi nebo jakémusi přebytku životních sil, či zdraví a úspěšnosti zvířat. Biologové neustále vynakládali úsilí na zkoumání, které mělo vyvrátit Darwinovu teorii pohlavního výběru. Představa, že samičky jsou schopny vnímat krásu samců, byla neuvěřitelně kritizována.¹⁰¹

Přes veškerou negativní kritiku, je nutno Darwinovi přičíst značnou míru trefného úsudku. Od osmdesátých let dvacátého století se totiž začínají kumulovat důkazy, které tolik kritizovanou Darwinovu teorii potvrzují: „... *Samice mnoha druhů mají při výběru svých partnerů poslední slovo. Začíná být zřejmé, že Darwin se tak zcela nemýlil.*“¹⁰²

Darwinův vliv na současné pojetí estetiky a biologie je značný. Soudobé teorie nezůstávají jen u zkoumání zvířat, ale uplatňují biologická východiska estetického vnímání taktéž na sféru lidskou, kde se tímto směrem pokouší vysvětlovat např. umění. Stěžejním dílem pro biologickou estetiku je práce Gerdy Smetsové z roku 1973. Smetsová se pokusila vysvětlit vnímání grafického designu prostřednictvím EEG¹⁰³.¹⁰⁴

Edward O. Wilson poté přišel s hypotézou, že celou kulturu lze vnímat jako výtvor biologie. Argumentuje především „... *determinací kulturních jevů či institucí*

---

¹⁰⁰ Alfred Russel Wallace (1823 – 1913) byl britský biolog, antropolog, geograf a badatel. Darwinův současník, který nezávisle na Darwinově teorii přišel s vysvětlením, že evoluce probíhá přírodním výběrem.

¹⁰¹ RIDLEY, M.: *Červená královna*. Mladá Fronta: Praha 1999, s. 111. Srovnej: STIBRAL, Karel. *Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina*. Červený Kostelec: Mervart, 2006. s. 112.

¹⁰² STIBRAL, Karel. *Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina*. Červený Kostelec: Mervart, 2006. s. 112.

¹⁰³ Electro-Encefalo-Grama je přístroj pro záznam elektrické aktivity mozkových neuronů pomocí elektrod rozmístěných na hlavě.

¹⁰⁴ STIBRAL, Karel. *Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina*. Červený Kostelec: Mervart, 2006. s. 120.

biologickými danostmi člověka vzniklými v průběhu přírodního výběru.“ Stibral ovšem upozorňuje, že Wilson ve svých teoriích zachází příliš daleko, když tvrdí, že: *„I ta nejvýznamnější umělecká díla můžeme v podstatě uchopit na základě znalosti biologicky vyvinutých epigenetických pravidel.“*¹⁰⁵ Na toto tvrzení reaguje Stibral odmítavě a odkazuje ho do říše pohádek. *„Pokud tedy za uspokojivé vysvětlení Beethovenovy symfonie nebudeme považovat autorovu snahu o zvýšení fitness...“* oponuje Wilsonovi Stibral a dodává, že to, co můžeme považovat za dílčí zajímavý model, nelze pojímat jako obecný princip.¹⁰⁶

Mezi další biology zabývajícími se Darwinovým vysvětlováním kulturních jevů patří např. Richard Dawkins, který chápe přírodní výběr jako boj jednotlivých genů.¹⁰⁷

V neposlední řadě se Darwinova teorie, ač nepřímou, zasloužila o vznik neuroestetiky, která chápe umění jako jakýsi výraz fungování mozku. V oblasti neuroestetiky nesehrává dominantní roli biologie, ale hlavně psychologie a neurologie.¹⁰⁸

---

¹⁰⁵ WILSON, E. O.: *Konsilience – jednota vědění. O nezbytnosti sjednocení přírodních a humanitních věd.* LN: Praha 1999, s. 240. Srovnej: STIBRAL, Karel. *Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina.* Červený Kostelec: Mervart, 2006.

¹⁰⁶ STIBRAL, Karel. *Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina.* Červený Kostelec: Mervart, 2006. s. 120 – 121.

¹⁰⁷ Dawkins přichází z pojmem mem, což je základní prvek kultury děděný negenetickou cestou, především prostřednictvím imitací. V: Blackmoreová, S.: *Teorie memů. Kultura a její evoluce.* Portál: Praha 2001. Srovnej: STIBRAL, Karel. *Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina.* Červený Kostelec: Mervart, 2006. s. 121.

¹⁰⁸ STIBRAL, Karel. *Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina.* Červený Kostelec: Mervart, 2006. s. 121 – 122.

8.1 Denis Dutton

Pakliže jsme zmínili, že současná estetika reaguje na Darwinovu teorii v kontextu lidské sféry, připomeňme si v následující kapitole teorii Denise Duttona, který naši libost či obdiv uměleckých děl vysvětluje právě na základě Darwinovy teorie.

Dutton uznává, že umění a kultura jsou velice složité oblasti, ovšem to není důvod, abychom je izolovali od evolučních principů. Dle Duttona totiž existují shodná estetická zalíbení napříč kulturami a lidé často preferují podobné hodnoty, i když vychází z odlišných zemí. V následujících odstavcích si v nástinu ukážeme, jak je toto podle Duttona možné.

Dutton popisuje projekt, který měl zjišťovat, jaké prvky na obrazech jsou nejpůsobivější. Během tohoto průzkumu, který probíhal v roce 1993 v deseti zemích, bylo zjištěno, na základě různých dotazníků a anket, že lidé preferují realistické krajinomalby s vodní plochou, zvířaty, dětmi, atd. Respondenti se také přikláněli k oblíbě nějaké historické osobnosti. Nejoblíbenější barvou pak byla zvolená modrá. Není celkem překvapující, že nejhůře obstály abstraktní náměty. Na základě těchto průzkumů pak malíři Vitaly Komar a Alexander Melamid namalovali obraz *America's Most Wanted*, který zobrazoval všechny výše zmíněné preferované prvky, na jednom plátně. Dutton poněkud polemizuje s nápadem, který malíři uskutečnili. To, že lidé něco preferují, ještě neznamená, že to chtějí vidět vše na jedné ploše (George Washington stojící uprostřed krajiny, obklopený lesní zvěří a dětmi, působí opravdu zvláště). Přesto ale Dutton tento experiment neztracuje. Z výsledku pokusu je totiž zřejmé, že lidé v různých kulturách preferují to samé: „*People in very different cultures around the world gravitate toward the same general type of representation: a landscape with trees and open areas, water, figures, and animals.*“¹⁰⁹ Zdá se tedy, že taková krajina je něco, co je univerzální napříč kulturami. Dutton tvrdí, že tyto estetické preference nejsou kulturně podmíněné, nýbrž vrozené. Schéma krajiny se totiž velmi nápadně podobá savanám, ve kterých začal lidský vývoj. Nejen, že takový druh krajiny preferujeme na obrazech, ale velmi často ho napodobujeme v parcích, či golfových hřištích.

---

¹⁰⁹ DUTTON, Denis. *The art instinct beauty, pleasure.* 1st U.S. ed. New York: Bloomsbury Press. 2009.

Jak je to ale s uměleckou krásou? Dutton se opět odvolává na prehistorii. Za nejstarší umělecké artefakty lze považovat ruční sekery. Před zhruba 1,4 miliony lety začal *Homo erectus* vyrábět jednoduché obroušené ovály. Z nálezů v 19. st. ovšem bylo zřejmé, že tyto pěstní klíny nemohly být vyráběny jen jako nástroje na zabíjení zvířat. Našlo se totiž obrovské množství neporušených, evidentně nepoužívaných, či velikostně nevyhovujících artefaktů, které byly velice souměrné a především precizně zpracované. „*Their symmetry, their attractive materials and, above all, their meticulous workmanship are simply quite beautiful to our eyes, even today,*“ tvrdí Dutton. Tyto artefakty jsou pro Duttona počáteční snahou o uměleckou tvorbu. Jsou vysoce hodnocené pro jejich eleganci a vytříbené zpracování. Pěstní klíny jsou naprosto přelomové, a podle Duttona se jedná o nástroje zhotovené ke zvýšení *fitness* signálů. Čili o obdobný jev, který např. páv reprezentuje svým krásným ocasem, avšak s tím rozdílem, že v případě člověka se jedná o akt záměrnosti a promyšlenosti, prostřednictvím něhož reprezentuje své individuální kvality: inteligenci, motoriku, schopnost plánování, či přístup k vzácným materiálům. Jedinec, který byl schopný toto vyrábět, pak získal vyšší status, než ten, kdo takto zdatný nebyl, což zesilovalo pravděpodobnost reprodukční výhody. Toto se odehrávalo v době, kdy ještě člověk neměl vyvinutou řeč¹¹⁰. Tradice výroby pěstních klínů byla velice dlouhá, ovšem lidé pak hledali i nové způsoby sebe prezentace a pobavení či ohromení druhých.¹¹¹

Ačkoliv v dnešní době značně rozšířilo umělecké pole hodné našeho obdivu, jedno prý máme, podle Duttona společné: Estetické preference s našimi předky. Je to

---

¹¹⁰ O období před vznikem a rozvojem řeči se v současnosti vedou velice zajímavé, např. neurobiologické diskuze: „Neurobiologická hypotéza rozvoje umění předpokládá, že to, co určovalo rozvoj čelní mozkové kůry, byla velikost sociálních skupin. Sociální koheze je zajišťována opečováváním, tzv. groomingem. Soudržnost skupin hominidů větších než 100 jedinců už nemohla být zajištěna groomingem „face to face“ do 20-30% času. Víc času však nebylo možno groomingu obětovat, protože by tím byly ohroženy jiné pro život důležité činnosti. Místo toho se rozvinul efektivní způsob udržování sociální koheze v podobě vokalizací a bubnování, které lze označit jako „sociální grooming“. Odtud lze sledovat přímou linii ke zpěvu a jazyku.“ Srovnej: Höschl C., Španiel F.: *Umění a neurověda*. 33. výjezdní zasedání vědecké rady CTS. Hotel Berounka, Liblín. 23.-25.5. 2008. Dostupné online: http://www.hoschl.cz/files/3508_cz_Umeni%20a%20veda_Sanquis_56_46.pdf

¹¹¹ DUTTON, Denis. *A Darwinian theory of beauty* [online]. www.ted.com. 2010 [cit. 2012-07-20]. Dostupné z: http://www.ted.com/talks/denis_dutton_a_darwinian_theory_of_beauty.html

krása, kterou nacházíme v kvalitním a vytříbeném výkonu. „*We find beauty in something done well,*“ tvrdí Dutton.¹¹²

Duttonova teorie je velmi složitá a zdaleka se jí zde nemůžeme věnovat v plné míře. Ve své komplexnosti by stála za samostatnou práci.

---

¹¹² DUTTON, Denis. *A Darwinian theory of beauty* [online]. www.ted.com. 2010 [cit. 2012-07-25]. Dostupné z: http://www.ted.com/talks/denis_dutton_a_darwinian_theory_of_beauty.html

9. ZÁVĚR

Výše jsme se pokusili vystihnout estetické jevy v poněkud, pro estetiku, netradičním kontextu. Autor, z jehož podnětů jsme primárně čerpali, totiž nebyl estetik, ale evoluční biolog. Charles Darwin, který přišel s evolučním vysvětlením našeho původu, zařadil do svého konceptu taktéž estetické jevy. Krásu spojoval především s pohlavním výběrem.

Darwin si byl naprosto jistý, že nejen lidé, ale také zvířata mají estetický vkus, který je z menší části vrozený a z velké části tříbený během života. Vcelku bizarně působí tvrzení, že ptáci mají lepší vkus, než domorodci. Darwin nerozlišoval jen člověka od zvířete, ale také člověka od domorodce. Domorodci byli pro Darwina na podobné úrovni se zvířaty, někdy dokonce zvířatům podřadnější bytosti. Jelikož Darwin shledal značné podobnosti mezi zvířaty a lidmi, byl přesvědčen, že vkus u zvířat není kvalitativně horší, než u lidí. Nachází se jen na jiném stupni vývoje.

Kromě určitých barev, symetrických tvarů a harmonických tónů, je faktor, který nás při našem souzení může ovlivňovat, například módnost a novost. Darwinova estetika tedy rozhodně nevychází z neměnných charakteristik objektu (viz příklad s krásou žen, která se napříč kulturami velice liší), ale taktéž není pouze subjektivní. Jedná se o jakousi syntézu subjektivity s kvalitami objektů.

Darwinova estetika není redukovatelná na pouhou prospěšnost. Ačkoliv se utilitaristické tendence objevují velice často, poukazuje Darwin také na zalíbení bez účelu, které je libé samo o sobě, nikoliv pro nějaký důvod.

Dále jsme vysvětlili, jak na Darwinovu teorii reagoval Otakar Hostinský. Přestože Darwina velice propagoval, neakceptoval jeho učení bez výhrad. Píše, že náš vkus není nějakým zmnožením vkusu zvířat a nemůžeme tedy vyvozovat lidský smysl pro krásu od zvířat. Hostinský totiž tvrdí, že zvířata, byť jistě mají cit a jsou inteligentní, nedisponují estetickým vkusem, a to proto, že veškeré jejich jednání je instinktivní. Na rozdíl od člověka, který jedná individuálně.

V závěru práce jsme se v nástinu věnovali současnosti a vlivu Darwinovy teorie na soudobé pojetí kultury a estetiky. Část této kapitoly jsme věnovali Denisu Duttonovi, který si vypůjčil Darwinovu teorii pro pozoruhodné vysvětlení estetiky. Dutton tvrdí, že naše libost je zakořeněná hluboce v naší minulosti a estetické preference máme vrozené. Dokazuje to na příkladu motivů krajin, na kterých se shodnou lidé napříč různými kulturami.

Kromě přírodní krásy jsme popsali i krásu uměleckou. Také zde se Dutton odvolává na prehistorii a tvrdí, že s našimi předky máme společnou zálibu v precizním a poctivém zpracování.

Evoluční biologie vysvětlila mnohé, ovšem obávám se, že omezovat smysl pro krásu a vkus do oblasti pohlavního výběru je přílišné ochuzení a redukování. Utilitaristická doktrína, která tvrdí, že např. květiny jsou krásné, aby přilákaly hmyz, je vcelku nedostačující. I kdyby souhrnně vysvětlovala potřeby rostlin, velmi těžko odpoví na to, proč se takové květiny líbí člověku. Jistě i člověk může mít z květů užitek, nicméně nemůžeme tvrdit, že krásná květina je vždy užitečná. Mnoho výrazných plodin je naopak prudce jedovatých, a pro člověka zcela neužitečných. Uznejme ale, že ani Darwin sám před sebou s touto tezí neobstál. Navíc současné estetické tendence odmítají prospěšnost, jako relevantní vysvětlení krásy.

Dle mého názoru jsou evolucionistické koncepce definující původ krásy a estetického souzení velice podnětné, ovšem nesdílím euforické nálady s vědci, kteří tvrdí, že toto je krok, který nás dovede ke zracionalizování estetiky. Estetická oblast je tak neuvěřitelně bohatá a obsáhlá, že žádná taková redukce nemůže obstát.

Osobně taktéž nesdílím názor, že nejpodstatnější pro naše estetické souzení jsou vrozené predispozice. Člověk může jistě zdědit krásné prvky, které mu zajistí vyšší *fitness*, ovšem usuzovat na lidský vkus jako na vrozenou podstatu, to si myslím, že nelze. Byť nějaké vrozené dispozice mohou existovat, vkus je dle mého názoru vybroušený kulturními měřítky. Artefakty vyráběné člověkem se napříč kulturami tak neuvěřitelně liší, že i když je někdo schopný vyjmenovat podobnosti, které nás v této oblasti spojují, existuje mnohem více odlišností. Taktéž si myslím, že nemůžeme redukovat umělecká díla na základě kvality jejich zpracování. Přehnaný manýrismus a snaha předvést se v co nejlepším světle je mnohdy spíše ukázkou kýče, než obdivuhodného umění, které nemůžeme vysvětlovat takto přímočaře. Obraz *America's Most Wanted*¹¹³, budiž toho zdárným příkladem.

Závěrem ještě dodávám názor Josefa Durdíka, který nemohu nesdílet: „...*Darwinismus není všechno... k celému názoru světa nestačí...*“¹¹⁴

---

¹¹³ 10. OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

¹¹⁴ DARWIN, Charles. *O vzniku druhů přírodním výběrem*. Návštěva u Darwina. Vyd. 3. Překlad Emil Hadač, Alena Hadačová, Hana Marsault-Rejlková. Praha: Academia, 2007, s. 556.

10. OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

Vitaly Komar a Alexander Melamid: *America's Most Wanted*

Zdroj: www.denisdutton.com. Dostupné online:
http://denisdutton.com/most_wanted.htm

11. SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ

LITERATURA:

- BLACKMOREOVÁ, S.: *Teorie memů. Kultura a její evoluce*. Portál: Praha 2001.
- BURKE, Edmund. *O vkuse, vznešenom a krásnom*. Tatran: Bratislava 1981.
- DARWIN, Charles a Stanislav KOMÁREK. *O původu člověka*. Vyd. 2., rev. Praha: Academia, 2006, 357 s. Europa, sv. 3. ISBN 80-200-1423-3.
- DARWIN, Charles. *O původu člověka*. Academia: Praha 1970.
- DARWIN, Charles. *O vzniku druhů přírodním výběrem*. Vyd. 3. Překlad Emil Hadač, Alena Hadačová, Hana Marsault-Rejlková. Praha: Academia, 2007, 579 s. ISBN 978-80-200-1492-4.
- DARWIN, Charles: *Autobiografi i wybór listów*. Warszawa 1959, Johnu Morleyemu 24. Březen 1871, Down.
- DARWIN, Charles: *The Descent of Man and Selection in Relation to Sex*. J. Murray: London 1913.
- DUTTON, Denis. *The art instinct beauty, pleasure*,. 1st U.S. ed. New York: Bloomsbury Press, 2009. ISBN 978-160-8191-932.
- HOSTINSKÝ, Otakar. *Čtyři rozpravy: O kulturním významu. O původu umění. O pokroku v umění. O klasifikaci umění*. Praha: F. Šimáček, 1894.
- HOSTINSKÝ, Otakar: Darwin a drama, v: *Studie a kritiky*. Československý spisovatel: Praha 1974
- KOMÁREK, Stanislav. *Mimikry, aposematismus a příbuzné jevy: mimetismus v přírodě a vývoj jeho poznání*. 2. vyd. v českém jazyce, v nakl. Dokořán 1. Ilustrace Karel Stibral. Praha: Dokořán, 2004. ISBN 80-865-6972-1.
- KOMÁREK, Stanislav. *Panoráma biologické a sociokulturní antropologie: modulové učební texty pro studenty antropologie a "příbuzných" oborů*. Editor Jaroslav Malina. Brno: Nadace Universitas Masarykiana, 2003, 104 s. Scientia (Nadace Universitas Masarykiana). ISBN 80-862-5847-5.

POULTON, E. B.: The Value of Colour in the Struggle for life, v: *Darwin and Modern Science*. Cambridge 1909.

RÁDL, Emanuel, Tomáš HERMANN, Anton MARKOŠ a Zdeněk NEUBAUER. *Dějiny biologických teorií novověku*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2006, 2 v. ISBN 80-200-1394-6.

RIDLEY, M.: *Červená královna*. Mladá Fronta: Praha 1999.

STIBRAL, Karel. *Darwin a estetika: ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina*. Červený Kostelec: Mervart, 2006. ISBN 80-868-1817-9.

WILSON, E. O.: *Konsilience – jednota vědění. O nezbytnosti sjednocení přírodních a humanitních věd*. LN: Praha 1999

INTERNETOVÉ ZDROJE:

HÖSCHL C., Španiel F.: *Umění a neurověda*. 33. výjezdní zasedání vědecké rady CTS, Liblín. 23.-25.5. 2008. Dostupné online:

http://www.hoschl.cz/files/3508_cz_Umeni%20a%20veda_Sanguis_56_46.pdf

DUTTON, Denis. *A Darwinian theory of beauty* [online]. www.ted.com. 2010 [cit. 2012-07-20]. Dostupné online:

http://www.ted.com/talks/denis_dutton_a_darwinian_theory_of_beauty.html

OSTERGAARD, Edvin. Darwin and Wagner: Evolution and Aesthetic Appreciation. *Journal of Aesthetic Education*, Vol. 45, No. 2, Summer 2011©2011 Board of Trustees of the University of Illinois. Dostupné online:

http://www.umb.no/statisk/larerutdanning/darwin_wagner_2011.pdf

STIBRAL, Karel. Josef Durdík: estetika a příroda. *Aluze: Revue pro literaturu, filozofii a jiné* [online]. 2008, s. 123-131. ISSN 1803-3784. Dostupné online:

http://www.aluze.cz/2008_01/14_archivalie_komentar_stibral.pdf

STIBRAL, Karel. Darwin a estetika: aneb Co se v mládí naučíš.... *Vesmír* [online]. 2005, č. 4 [cit. 2012-07-17]. Dostupné z: <http://www.vesmir.cz/clanek/darwin-a-estetika#pozn4>

STIBRAL, Karel. Durdík a Hostinský: počátky darwinismu v Čechách. *Teorie vědy TV = Theory of science Kabinet pro Studium Vědy, Techniky a Společnosti při Filozofickém Ústavu AV ČR* [online]. 2010, Vol. 32, No. 3, Pp. 319-339. [cit. 2012-07-01]. ISSN 1804-6347. Dostupné online:

<http://teorievedy.flu.cas.cz/index.php/tv/article/viewArticle/55>

http://denisdutton.com/most_wanted.htm